

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 12

SEPTEMBER 2016

BESIGHEIDSTUDIES

PUNTE: 300

TYD: 3 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 15 bladsye.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

Lees die volgende instruksies aandagtig deur voordat die vrae beantwoord word.

- Hierdie vraestel bestaan uit DRIE afdelings en dek al die hoofonderwerpe.
 AFDELING A: VERPLIGTEND
 AFDELING B: Bestaan uit VYF vrae.
 Beantwoord enige DRIE van die vyf vrae in hierdie afdeling.
 AFDELING C: Bestaan uit VIER vrae.
 Beantwoord enige TWEE van die vier vrae in hierdie afdeling.
- Lees die instruksies vir elke vraag aandagtig deur en neem deeglik kennis van wat vereis word.
- Nommer die antwoorde korrek volgens die nommeringstelsel wat in hierdie vraestel gebruik is. Geen punte sal toegeken word vir antwoorde wat verkeerd genommer is nie.
- Behalwe waar ander instruksies gegee word, moet antwoorde in volsinne wees.
- Gebruik die puntetoekenning en aard van elke vraag om die lengte en diepte van 'n antwoord te bepaal.
- Gebruik die tabel hieronder as 'n gids vir punte- en tydstoekenning wanneer elke vraag beantwoord word.

AFDELING	VRAAG	PUNTE	TYD
A: Objektiewe tipe vrae VERPLIGTEND	1	40	30 minute
B: VYF direkte/indirekte tipe vrae KEUSE (Beantwoord enige DRIE.)	2	60	30 minute
	3	60	30 minute
	4	60	30 minute
	5	60	30 minute
	6	60	30 minute
C: VIER opsteltipe vrae KEUSE (Beantwoord enige TWEE.)	7	40	30 minute
	8	40	30 minute
	9	40	30 minute
	10	40	30 minute
TOTAAL		300	180 minute

- Begin die antwoord op ELKE vraag op 'n nuwe bladsy, byvoorbeeld VRAAG 1 – nuwe bladsy, VRAAG 2 – nuwe bladsy, ensovoorts.
- Jy mag 'n nieprogrammeerbare sakrekenaar gebruik.
- Skryf netjies en leesbaar.

AFDELING A (VERPLIGTEND)**VRAAG 1**

1.1 Verskeie opsies word as moontlike antwoorde vir die volgende vrae gegee. Kies die antwoord en skryf die letter (A–D) langs die vraagnommer (1.1.1–1.1.10) in die ANTWOORDEBOEK neer, byvoorbeeld 1.1.11 E.

1.1.1 Die leierskapstyl waarvolgens die leier vir die werkers sê wat gedoen moet word en hoe dit gedoen moet word sonder om hul insette en idees in ag te neem, word 'n ... leierskapstyl genoem.

- A demokratiese
- B outokratiese
- C burokratiese
- D laissez-faire

1.1.2 Die doel van die Wet op ..., is om kinder- en gedwonge arbeid te verbied.

- A Vaardigheidsontwikkeling
- B Gelyke Indiensneming
- C Basiese Diensvoorwaardes
- D Arbeidsverhoudinge

1.1.3 Aandele wat volgens 'n vaste koers uitbetaal en wat eerste uitbetaal voor enige ander aandeel uitbetaal word, word ... aandele genoem.

- A voorkeuraandele
- B bonus
- C gewone
- D buitengewone

1.1.4 ... behels om die regte werknemer vir 'n spesifieke werk te vind.

- A Keuring
- B Induksie
- C Plasing
- D Werwing

1.1.5 In hierdie spandinamika teorie word die volgende drie kategorieë gebruik; serebrale, aksie en mense.

- A Margerison-McCann-profiele
- B Belbin se rol-teorie
- C Jungiaan se teorie
- D Groepkonsensus

1.1.6 Die ... is 'n wettige dokument tussen die werkgewer en werknemer.

- A huurkontrak
- B aanstellingsbrief
- C aanvaardingsbrief
- D indiensenemingskontrak

1.1.7 Hierdie funksie skep 'n gunstige beeld vir die besigheid.

- A Menslike hulpbron
- B Risikobestuur
- C Openbare betrekkinge
- D Algemene Bestuur

1.1.8 Wanneer R5 000 teen 12% rente jaarliks saamgestel belê word, wat sal die waarde van die belegging na drie jaar wees?

- A R752,64
- B R7 024,64
- C R2 024,64
- D R6 800

1.1.9 Hierdie ondernemingsvorm het beperkte kontinuïteit.

- A Privaat maatskappy
- B Beslote korporasie
- C Vennootskap
- D Openbare maatskappy

1.1.10 Watter van hierdie strategieë vorm nie deel van die defensiewe strategieë nie?

- A Diversifikasie
- B Aflegging
- C Likwidasie
- D Ontbondeling

(10 x 2) (20)

1.2 Kies die korrekte woord(e) uit dié wat tussen hakies gegee word. Skryf slegs die woord(e) langs die vraagnommer (1.2.1–1.2.5) in die ANTWOORDEBOEK neer.

1.2.1 (Konglomerate/Horisontale) diversifikasie is 'n strategie waar 'n besigheid nuwe produkte of dienste byvoeg wat onverwant is aan bestaande produkte, maar wat nuwe groepe kliënte aantreklik sal vind.

1.2.2 Korporatiewe sosiale (verantwoordelikheid/belegging) is die verpligting of plig wat 'n besigheid het teenoor die samelewing en die omgewing waarbinne dit bedryf word.

1.2.3 Kwaliteits- (versekering/beheer) gebruik maatreëls wat gebruik word om afwykings van vasgestelde standaarde met betrekking tot die produksie van 'n produk of diens te identifiseer, uit te skakel en te voorkom.

1.2.4 (Personeelontwikkeling/Induksie)-programme poog om bestaande werknemers met basiese kennis en vaardighede toe te rus.

1.2.5 'n (Maatskappy met persoonlike aanspreeklikheid/Openbare maatskappy) word nie deur wet verplig om hulle finansiële state te audit nie.

(5 x 2) (10)

- 1.3 Kies 'n beskrywing uit KOLOM B wat by 'n term in KOLOM A pas. Skryf slegs die letter (A–J) langs die vraagnommer (1.3.1–1.3.5) in die ANTWOORDEBOEK neer, byvoorbeeld 1.3.6 J.

KOLOM A	KOLOM B
1.3.1 Dispuut	A 'n Klagte van 'n werknemer oor iets wat hy of sy as verkeerd of onbillik in die werkplek beskou
1.3.2 Strategie	B 'n Groeistrategie waardeur die besigheid probeer om nuwe produkte aan bestaande markte bekend te stel
1.3.3 Arbitrasie	C Meningsverskil of onmin tussen die bestuur en werknemers
1.3.4 Grief	D 'n Plan van aksie om 'n doelwit te bereik
1.3.5 Produk-ontwikkeling	E 'n Ooreenkoms tussen alle partye deur 'n proses van samesprekings om mekaar te oortuig
	F Die werkgever sluit die werknemers by hul werkplek uit totdat daar aan sekere voorwaardes voldoen word
	G Die proses waar partye hulle verskille van 'n geskil indien by 'n onafhanklike persoon wat 'n uitspraak lewer
	H Dit is 'n onderhandeling wat deur 'n onafhanklike party gedoen word om verskille op te los
	I 'n Groeistrategie waardeur die besigheid probeer om nuwe produkte of dienste aan bestaande markte bekend te stel

(5 x 2) (10)

TOTAAL AFDELING A: 40

AFDELING B

Beantwoord enige DRIE vrae van die volgende vyf vrae in AFDELING B. Begin ELKE vraag op 'n NUWE bladsy.

VRAAG 2: BESIGHEIDSOMGEWING

2.1 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

TABLE TOP

Die werkers van Table Top, 'n meubelvervaardigingsmaatskappy in die Oos-Kaap kla by hul vakbond dat hulle lang ure sonder rusperiodes werk. Hulle word ook gedwing om oortyd te werk sonder ekstra vergoeding en alle aansoeke vir verlof hierdie jaar is afgekeur. Hulle is baie ontsteld en dreig om te staak.

- 2.1.1 Identifiseer die wet waaraan Table Top nie voldoen nie. (2)
- 2.1.2 Identifiseer DRIE maniere waarop Table Top nie aan die wet geïdentifiseer in VRAAG 2.1.1 voldoen nie. (3)
- 2.1.3 Verduidelik breedvoerig, die diensvoorwaardes, na aanleiding van die wet geïdentifiseer in VRAAG 2.1.1 in terme van:
- (a) Werktyd (4)
 - (b) Verlof (4)
 - (c) Oortyd (4)

2.2 Lees die stelling hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

Die Wet op Verbruikersbeskerming, 2008 (Wet 68 van 2008) (WVB) het tot verbruikers se redding gekom wat ongelukkig was om aan die ontvangkant van oorbespreking ten opsigte van die verskaffing van goedere en dienste te wees.

- 2.2.1 Beskryf VIER verbruikersregte uiteengesit in die Wet op Verbruikersbeskerming. (8)
- 2.2.2 Evalueer die impak van die Wet op Verbruikersbeskerming op verbruikers. (8)

2.3 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

FASHION FACTORY

Luko Kupa is die algemene bestuurder van Fashion Factory wat Afrika rokke vervaardig. Hulle rokke word suksesvol plaaslik bemark, maar sterk oorsese kompetisie bemoeilik dit vir hulle om die internasionale mark te betree.

Frank as menslike hulpbronne bestuurder is 'n baie ervare bestuurder, maar hy het nie baie kennis van die nuwe arbeidswetgewing nie.

Die verskaffer van die materiaal wat Fashion Factory gebruik is nie baie betroubaar nie en het gereeld 'n te kort aan voorraad. Die styging in die brandstofprys is ook kommerwekkend vir Luko.

Die *Dispatch* het 'n artikel geplaas oor die sosiale ekonomiese probleem in die Oos-Kaap en het die hoë vlakke van HIV/Vigs, werkloosheid, misdaad en armoede uitgelig.

2.3.1 Noem die sakesektor waarin Fashion Factory bedryf word en motiveer jou antwoord. (3)

2.3.2 Identifiseer VIER uitdagings in die gevallestudie hierbo. Noem die omgewing waarin ELKE uitdaging behoort.

VRAAG 2.3.2 moet volgens die opskrifte wat in die tabel hieronder gegee word, beantwoord word. Teken die tabel in die ANTWOORDEBOEK oor.

UITDAGING		OMGEWING
(a)	(1)	(2)
(b)	(1)	(2)
(c)	(1)	(2)
(d)	(1)	(2)

(12)

2.4 Omskryf in breë trekke TWEE strategie-evalueringsaktiwiteite. (4)

2.5 Stel maniere voor waarop 'n besigheid die voorskrifte van die Wet op Vaardighedsontwikkeling (WVO), 1998 (Wet 97 van 1998) kan nakom. (8)

[60]

VRAAG 3: BESIGHEIDSGELEENTHEDE

3.1 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

Ava het R20 000 in 'n redenaarskompetisie gewen. Sy kan nie besluit of sy haar geld in RSA Kleinhandelspaareffekte of effektrusts wil belê nie.

- 3.1.1 Identifiseer die tipe beleggings waarna daar in die bostaande scenario verwys word. (2)
- 3.1.2 Verduidelik die verskille tussen die twee tipes beleggings in VRAAG 3.1.1 genoem. (8)
- 3.1.3 Noem TWEE faktore wat oorweeg moet word met die keuse van 'n belegging. (2)

3.2 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

Paul besit 'n fabriek buite Port Elizabeth. Sy fabriek was deur 'n brand beskadig. Die skade aan die fabriek was op R300 000 beraam. Sy versekeringsmaatskappy is nie bereid om die volle bedrag van die eis uit te betaal nie, aangesien die fabriek net vir R780 000 verseker was en die huidige markwaarde R1,2 miljoen is.

- 3.2.1 Is brandversekering 'n verpligte of 'n nie-verpligte vorm van versekering? Motiveer jou antwoord. (3)
 - 3.2.2 Paul het sy fabriek onderverseker toe hy sy fabriek vir R780 000 verseker het. Verduidelik die term '*onderversekering*'. (2)
 - 3.2.3 Bereken die bedrag wat Paul van die versekeringsmaatskappy sou ontvang het. (5)
- 3.3 Bespreek hoe die volgende faktore tot die sukses en/of mislukking van 'n privaat maatskappy kan lei:
- 3.3.1 Kapitaal (4)
 - 3.3.2 Bestuur (4)
 - 3.3.3 Wetgewing (4)

3.4 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

Ruth Mboma die nuwe hoof uitvoerende beampte (CEO) van Wooltech het onlangs die jaarlikse finansiële resultate vir die bestuursraad aangebied.

3.4.1 Beskryf die faktore wat Ruth in aanmerking moet neem wanneer sy vir die voorlegging/aanbieding voorberei. (10)

3.4.2 Omskryf in breë trekke VYF aspekte wat Ruth in gedagte moet hou wanneer sy terugvoering hanteer en op hulle vrae reageer. (10)

3.5 Verduidelik TWEE nadele van 'n vennootskap. (6)
[60]

VRAAG 4: BESIGHEIDSROLLE

4.1 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

EDGE LINE

Edge Line is 'n besigheid in Oos-Londen wat dekoratiewe eetgerei vervaardig en verskaf aan die Grens area. Die afgelope tyd het die bestuur bekommerd geraak oor kwessies rakende produktiwiteit en stygende uitgawes. Hulle het besluit om hulle personeel vir 'n vasgestelde tyd te observeer.

Tydens die personeel waarneming het dit duidelik geword hoekom hierdie twee uitgawes aansienlik gestyg het. Die werknemers spandeer 'n aansienlike hoeveelheid van die skryfbehoeftes aan hulle kinders se skoolprojekte by die werk en neem ook skryfbehoeftes huis toe. 'n Groot hoeveelheid tyd word ook in die kombuis spandeer deur koffie en tee te maak en te sosialiseer.

4.1.1 Identifiseer EEN kwessie wat etiese en professionele gedrag in die scenario uitdaag. (1)

4.1.2 Stel TWEE maniere voor waarop Edge Line die kwessie geïdentifiseer in VRAAG 4.1.1 kan aanspreek. (4)

4.1.3 Pas die stappe van probleemoplossing toe om Edge Line se uitdagings aan te spreek. (12)

4.2 Lees die artikel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

**TWIZZA SLAAN 'N SES!
“TWIZZA BORG 'N SES-AAN-'N-KANT KRIEKETTOERNOOI”**

Twizza was die trotse borg om 'n ses-aan-'n-kant kriekettoernooi met koeldrank te verskaf. “Julle ondersteuning sal baie nuwe geleenthede vir hierdie jong spelers verskaf en ook help om hulle krieketvaardighede te ontwikkel. Hierdie geleenthede sal hulle dissipline en karakter verbeter, op sowel as af van die veld af, wat waardevol is vir hul toekoms,” het die hoofafrigter van die Krieket Akademie, Herman Venter, gesê.

[Geskryf en uitgereik deur Twizza]

- 4.2.1 Haal aan uit die bostaande artikel DRIE voordele van TWIZZA SLAAN 'n SES vir die gemeenskap. (3 x 2) (3)
- 4.2.2 Bespreek voordele vir TWIZZA deur in 'n Korporatiewe Maatskaplike/Sosiale Verantwoordelikheid (KMV/KSV) program te belê. (3 x 2) (6)
- 4.2.3 Verduidelik die uitdagings vir TWIZZA deur in 'n Korporatiewe Maatskaplike/Sosiale Verantwoordelikheid (KMV/KSV) program te belê. (3 x 2) (6)
- 4.2.4 Gee in breë trekke DRIE praktiese maniere waarop Twizza se Korporatiewe Maatskaplike/Sosiale Investeringsprojekte (KMI/KSI) tot die gemeenskap kan bydra bo en behalwe deur koeldrank by sportbyeenkomste te borg. (3 x 2) (6)
- 4.3 Noem VYF moontlike oorsake van konflik in 'n span. (10)
- 4.4 Verduidelik die VIER stadiums van spanontwikkeling. (12)
- [60]**

VRAAG 5: BESIGHEIDSBEDRYWIGHED

5.1 Lees die scenario hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

MBASHE ONDERNEMING

Die menslikehulpbron-bestuurder van Mbashe Onderneming het geïdentifiseer dat die maatskappy het 'n tekort aan werkers met die nodige vaardighede om hulle pligte uit te voer. Sy het 'n advertensie in die plaaslike koerant geplaas om 'n geskikte kandidaat te vind.

5.1.1 Identifiseer TWEE menslikehulpbron-aktiwiteite waarna daar in die bostaande scenario verwys word. (2)

5.1.2 Verduidelik die proses van keuring wat Mbashe Onderneming sal gebruik wanneer die mees geskikte kandidaat gekeur word. (8)

5.1.3 Omskryf in breë trekke die voordele van eksterne werwing. (8)

5.2 Lees die scenario hieronder en antwoord die vrae wat volg.

TOM SE LOODGIETER DIENSTE

Tom het twee werkers wat by Tom se Loodgieter Dienste werk. Die loodgieter verdien 'n salaris met 'n mediese- en selfoontoelaag. Die assistent verdien R15/uur.

5.2.1 Identifiseer TWEE soorte byvoordele wat in die bostaande scenario genoem is. (2)

5.2.2 Evalueer die impak van byvoordele op die besigheid. (8)

5.3 Bespreek die impak van die Wet op Gelyke Indiensneming op die menslike hulpbron-funksie wanneer nuwe aanstellings gemaak word. (6)

5.4 Lees die stelling hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

Kwaliteit is 'n baie belangrike deel van enige besigheid, of dit in die handel, vervaardiging- of dienste-sektor is.

Stel gehalte-aanwysers in die volgende besigheidsfunksies voor:

5.4.1 Administrasie (6)

5.4.2 Bemarking (6)

5.5 Gee raad aan besighede oor hoe die deurlopende verbetering van prosesse en stelselsiklus (BDKH) die gehalte van produkte en dienste kan verbeter. (6)

5.6 Bespreek die impak van 'deurlopende vaardigheidsontwikkeling/onderwys en opleiding' as 'n element van Totale Gehaltebestuur (TGB) op 'n groot besigheid. (8)

[60]

VRAAG 6: DIVERSE/ALLERLEI ONDERWERPE**BESIGHEIDSOMGEWING**

- 6.1 Identifiseer 'n spesifieke besigheidstrategie in elk van die volgende scenario's.
- 6.1.1 Die Eco Group-maatskappye besit, onder meer, Eco Records (musiekbedryf), Eco Atlantic (lugdiensbedryf) en Eco Active (ontspanningsbedryf).
- 6.1.2 Bonny Cellphones het sy besigheid in Saoedi-Arabië begin en het nou ook die Suid-Afrikaanse selfoonmark betree.
- 6.1.3 'n Motorvervaardigingsbesigheid het eienaarskap van 'n motorbattery vervaardiger bekom.
- 6.1.4 Walter Bpk. het al sy bates verkoop in 'n poging om krediteure te betaal.
- 6.1.5 Ludo klerewinkels het Real Klerewinkels oorgeneem. (5 x 2) (10)
- 6.2 Noem die VYF magte/kragte van Porter se model. (5)

BESIGHEIDSGELEENTHEDE

- 6.3 Noem DRIE verpligte tipes versekering. (3)
- 6.4 Verduidelik die funksies van die Johannesburgse Sekuriteitebeurs/ Effektebeurs. (6)
- 6.5 Evalueer die doeltreffendheid van die gebruik van 'n dataprojektor/PowerPoint wanneer besighedsinligting aangebied word. (6)

BESIGHEIDSROLLE

- 6.6 Beskryf die korrekte prosedure om griewe in die werkplek te hanteer. (8)
- 6.7 Stel maniere voor waarop besighede 'n omgewing kan skep wat kreatiewe denke bevorder. (6)

BESIGHEIDSBEDRYWIGHED

- 6.8 Noem TWEE besonderhede van 'n indiensnemingskontrak. (4)
- 6.9 Onderskei tussen *posbeskrywing* en *posspesifikasie*. (6)
- 6.10 Bespreek die impak van Totale Gehaltebestuur indien besighede dit swak implementeer. (6)

[60]**TOTAAL AFDELING B: 180**

AFDELING C

Beantwoord enige TWEE vrae in hierdie afdeling.

LET WEL: Dui die VRAAGNOMMER van elke vraag wat jy kies, duidelik aan. Die antwoord op ELKE vraag moet boaan 'n nuwe bladsy begin, byvoorbeeld VRAAG 7 op 'n nuwe bladsy, VRAAG 8 op 'n nuwe bladsy, ensovoorts.

VRAAG 7: BESIGHEIDSOMGEWING

Die Wet op Arbeidsverhoudinge (WAV) (Nr. 66 van 1995) is 'n Suid-Afrikaanse wetgewing wat ten doel stel om ekonomiese ontwikkeling, maatskaplike geregtigheid, arbeidsvrede en demokrasie in die werkplek te bevorder.

Met verwysing na die stelling hierbo:

- Omskryf in breë trekke die regte van die werknemers en werkgewers soos gespesifiseer in die Wet op Arbeidsverhoudinge.
- Bespreek die doel van die Wet op Arbeidsverhoudinge.
- Verduidelik optrede/handeling wat deur hierdie Wet as diskriminerend beskou kan word.
- Analiseer die impak van hierdie Wet op besighede.

[40]

VRAAG 8: BESIGHEIDSGELEENTHEDE

“Effektiewe bestuur is die klim van die leer van sukses; leierskap bepaal of die leer teen die regte muur leun.”

Stephen Covey

Skryf 'n verslag oor die volgende aspekte:

- Onderskei tussen bestuur en leierskap.
- Bespreek die volgende VIER leierskapstyle:
 - Outokratiese
 - 'Laissez-Faire'
 - Burokratiese
 - Demokratiese
- Stel EEN situasie voor waarin elk van die bogenoemde leierskapstyle in die werkplek gebruik kan word.
- Verduidelik die effek van 'n persoonlike houding/ingesteldheid in suksesvolle leierskap.

[40]

VRAAG 9: BESIGHEIDSROLLE**POOL CLEAN LIMITED (PCL)**

Pool Clean Limited (PCL) is 'n nuutgestigte maatskappy wat swembad skoonmaak-dienste aan swembad eienaars lewer. PCL wil besigheidsbeleide ontwikkel wat menseregte, inklusiwiteit en omgewingskwessies in die werkplek aanpak.

Skryf 'n opstel oor die volgende aspekte:

- Verduidelik hoe PCL-beleide enige VYF menseregtekweessies in die werkplek kan aanpak.
- Bespreek die positiewe impak/voordele van 'n diverse werksmag.
- Adviseer PCL hoe hulle geslags- en armoedekweessies in die werkplek moet aanpak.
- Beveel maniere aan hoe PCL die omgewing kan beskerm en menslike gesondheid kan bevorder.

[40]**VRAAG 10: BESIGHEIDSBEDRYWIGHED**

Gehalte van prestasie is in alle besighede noodsaaklik. Sonder 'n gehaltebestuurstelsel sal die besigheid probleme ervaar. Gehalte moet daarom voortdurend verbeter word om hoë standaarde te handhaaf.

Met verwysing na die stelling hierbo:

- Bespreek enige VIER elemente van Totale Gehaltebestuur (TGB).
- Beskryf in breë trekke die voordele wat die implementering van 'n goeie gehaltebestuurstelsel vir 'n besigheid inhou.
- Stel maniere voor waarop besighede die koste van gehalte deur middel van TGB kan verminder.

[40]

TOTAAL AFDELING C: 80
GROOTTOTAAL: 300

